

Yargı Bağımsız Değildir (2)

Avukat METİN ÖZDEMİR BERLİN

B) Mahkemeler, yargıçlık ve savcılık a) Mahkemelerin kuruluşu: Anayasanın 142. maddesinde, “Mahkemelerin kuruluşu, görev ve yetkileri, işleyişi ve yargılama usulleri kanunla düzenlenir” hükmü getirilmiştir.

Demek ki, mahkemelerin kuruluşu ve işleyişi ile ilgili olarak maddede sayılan konuların düzenlenmesi yasalara bırakılmıştır.

b) Mahkemelerin bağımsızlığı: “Mahkemelerin bağımsızlığı” başlığını taşıyan Anayasa’nın 138. maddesine göre:

“Hâkimler görevlerinde bağımsızdır. Anayasa’ya, kanuna ve hukuka uygun olarak vicdani kanaatlerine göre hüküm verirler:

Hiçbir organ, makam veya merci veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hâkimlere emir ve talimat veremez; genelge gönderemez; tavsiye ve telkinde bulunamaz.”

Bu düzenlemede, mahkemelerin bağımsızlığı ile ilgili belli bazı hukuksal ilkeler genel bir şekilde sayılıp anılmıştır. Mahkemelerin bağımsızlığı için, bu hukuksal ilkelerin sadece söylenmeleri yetmez. Bu ilkelerin yaşama geçmesini sağlayacak yasal düzenlemelerin yapılması ve engelleyecek yasal düzenlemelerin kaçınılması anayasal olarak öngörülmesi ve güvenceye alınmalıdır.

c) Yargıçlık ve savcılık mesleği:

Anayasa’nın “hâkimlik ve savcılık mesleği” başlığını taşıyan 140. maddesinin 3. fıkrasına göre:

“- hâkim ve savcılarının nitelikleri, atanmaları, hakları ve ödevleri, aylık ve ödenekleri, meslekte ilerlemeleri, görevlerinin ve görev yerlerinin geçici veya sürekli olarak değiştirilmesi, haklarında disiplin kovuşturması açılması ve disiplin cezası verilmesi, görevleriyle ilgili veya görevleri sırasında işledikleri suçlardan dolayı soruşturma yapılması ve yargılanmalarına karar verilmesi,

- meslekten çıkarmayı gerektiren suçluluk veya yetersizlik halleri ve

- meslek içi eğitimi ile

- diğer özlük işleri mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir.”

“Hâkimlik ve savcılık mesleği” ile ilgili olarak bu maddede de anılan bazı konulardaki işlemlerin yapılması, anayasal olarak Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu’nun görev ve yetkileri arasında düzenlenmiştir. Yargıç ve savcı güvencesi yönünden çok önemli olan bu konuların içeriklerinin düzenlenmesi ise yasalara bırakılmıştır. Örneğin: “...meslekten çıkarılmayı gerektiren suçluluk ve yetersizlik hallerinin” neler olabileceği ve anılan diğer konuların içe-

rikleri siyasal iktidarlar tarafından istenildiği gibi serbestçe belirlenebilecektir.

d) Yargıç ve savcılarının denetimi:

Anayasa’nın 140. maddesinin 6. fıkrasında, “Hâkimler ve savcılar idari görevleri yönünden Adalet Bakanlığı’na bağlıdır” düzenlemesi yapılmıştır.

Anayasa’nın 159. maddesinin 7. fıkrasında da, “Adalet Bakanı Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu’nun ilk toplantısında onaya sunulmak üzere, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde hizmetin aksamaması için hâkim ve savcılar geçici yetki ile görevlendirebilir” düzenlemesi yapılmıştır.

Bu fıkra hükmüne göre, Adalet Bakanı, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde hâkim ve savcılar geçici yetki ile görevlendirecek ve daha sonra Kurulun ilk toplantısında onaya sunacaktır. Halin gecikmesinde sakınca bulunup bulunmadığını, Adalet Bakanının kendisi takdir edecektir. Bu düzenlemeye göre, Kurula ait olan “adli ve idari hâkim ve savcılar geçici yetki ile görevlendirme” yetkisini, uygulamada Adalet Bakanı kullanacaktır.

Anayasa’nın 159. maddesinin 6. fıkrasında, “Adalet Bakanlığının merkez kuruluşunda geçici veya sürekli olarak çalıştırılacak hâkim ve savcılarının muvafakatlarını alarak atama yetkisi Adalet Bakanlığına aittir” düzenlemesi getirilmiştir. Aynı maddenin 3. fıkrasında, yargıç ve savcılarının atanmaları, nakille-

ri ve geçici yetki ile görevlendirilmeleri, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu’nun görev ve yetkileri arasında düzenlendiği halde, 6. fıkrada yapılan bu düzenleme ile Adalet Bakanlığı merkez kuruluşunda çalışacaklarla ilgili olarak bu yetki Adalet Bakanına verilmiştir.

Anayasa’nın 144. maddesinde yargıç ve savcılarının denetimi ile ilgili olarak “hâkim ve savcılarının görevlerini, kanun, tüzük, yönetmeliklere ve genelgelere uygun olarak yapıp yapmadıklarını denetleme; görevlerinden dolayı ve görevleri sırasında suç işleyip işlemediklerini, hal ve eylemlerinin sıfat ve görevlerinin gereklerine uyup uymadığını araştırma ve gerektiğinde haklarında inceleme ve soruşturma, Adalet Bakanlığının izni ile adalet müfettişleri tarafından yapılır. Adalet Bakanı, soruşturma ve inceleme işlemlerini, hakkında soruşturma ve inceleme yapılacak olandan daha kıdemli hâkim veya savcı eliyle de yaptırabilir” düzenlemesi getirilmiştir.

Bu düzenlemelere göre, yargıç ve savcılarının idari görevleri yönünden amiri olan Adalet Bakanı, Bakanlığın merkez kuruluşunda görev yapacak yargıç ve savcılarla da bizzat atayacak ve atadığı bu görevliler eliyle yargıç ve savcılar yukarıda 144. madde de belirtildiği gibi denetlettirecektir.

Bu düzenlemelerde, Adalet Bakanının yargıç ve savcılar üzerindeki baskı ve denetiminin boyutları çok açık olarak görülmektedir.

e) Yargıç güvencesi: Yargıç güvencesi ile mahkemelerin bağımsızlığı ilkeleri, birbirlerine ayrılmaz bir şekilde bağlı ilkelere.

“Hâkimlik ve savcılık teminatı” baş-

lığını taşıyan Anayasa’nın 139. maddesinin 1. fıkrasına göre:

“hâkimler ve savcılar - azlolunamaz, - kendileri istemedikçe Anayasa’da gösterilen yaştan önce emekliye ayrılmaz; - bir mahkemenin veya kadronun kaldırılması sebebiyle de olsa, aylık, ödenek ve diğer özlük haklarından yoksun kılınamaz.”

Maddenin 2. fıkrasında, 1. fıkradaki düzenlemeye istisnalar getirilmiştir:

“- Meslekten çıkarılmayı gerektiren bir suçtan dolayı hüküm giymiş olanlar, - görevini sağlık bakımından yerine getiremeyeceği kesin olarak anlaşılabilir veya

- meslekte kalmalarının uygun olmadığına karar verilenler hakkında kanundaki istisnalar saklıdır.”

Yargıç ve savcı güvencesi konusunda yapılan bu düzenlemede de, mahkemelerin bağımsızlığı ile ilgili olarak 138. maddede getirilen düzenlemede olduğu gibi, yargıç güvencesinin varlık koşullarından olan bazı hukuksal ilkeler genel olarak sayılıp anılmıştır. Evvela, bu ilkelerin sadece sayılıp anılmaları yetmez. Onların geçerlilik kazanmasını sağlayacak yasal düzenlemelerin yapılması ve engelleyecek yasal düzenlemelerden kaçınılması anayasal olarak öngörülmesi ve güvenceye alınmalıdır. Sonra, maddenin ikinci fıkrasında getirilen son istisna ile bu hukuksal ilkeler zaten güvencesiz hale getirilmiştir. Diğer taraftan bu ilkeler geçerliliğe kavuşmuş olsalar dahi, yargıç ve savcı güvencesini gerçekleştirmeye yetmezler.